

KLASA: 322-01/10-01/28
URBROJ: 525-06-1-0596/10-1
Zagreb, 22. rujan 2014.

AFRIČKA SVINJSKA KUGA
NACIONALNI KRIZNI PLAN

Revizija 2.0. – posljednja izmjena rujan 2014.g.

Ovaj dokument sadrži plan mjera koje se provode u slučaju pojave afričke svinjske kuge (ASK) u Republici Hrvatskoj.

U svrhu ovog dokumenta u obzir su uzeti kriteriji definirani člankom 21. Pravilnika o mjerama kontrole afričke svinjske kuge (Narodne novine, br. 112/07)

Procedure nužne za provođenje ovog plana „na terenu“ kao i uloge tijela uključenih u provođenje suzbijanja i iskorjenjivanja ASK opisane su u Priručniku koji je sastavni dio ovog dokumenta.

U skladu s preporukama članka 21. Pravilnika 112/07 Nacionalni krizni plan za afričku svinjsku kugu mora biti ažuriran svakih 5 godina te u slučaju eventualne novonastale situacije.

Nacionalni krizni plan za ASK objavljen je na internetskim stranicama Uprave za veterinarstvo i sigurnost hrane.

Sadržaj

1. Zakonska osnova	5
1.1. Zakonska osnova za suzbijanje, iskorjenjivanje i nadzor ASK je:.....	5
1.2. Usmrcivanje ili klanje zaraženih životinja i onih koje su bile s njima u kontaktu.....	5
1.2.4 Zakonski temelj za onoga tko obavlja usmrćivanje	5
1.3. Naknada štete	6
1.4. Izvješćivanje o sumnji na ASK	6
1.5. Provedba mjera u slučaju sumnje na ASK	6
1.6. Izvješćivanje o potvrđenoj pojavi bolesti ASK.....	6
1.7. Provedba mjera u slučaju potvrđenoga slučaja ASK	7
1.8. Provedba mjera u slučaju kada je potvrđeno izbijanje ASK na gospodarstvu koje se sastoji od različitih proizvodnih jedinica.....	7
1.9. Provedba mjera na kontaktnim gospodarstvima	7
1.10. Provedba epidemiološkog istraživanja.....	7
1.11. Provedba mjera na zaraženom području	7
1.12. Provedba mjera na ugroženom području.....	7
1.13. Provedba čišćenja i dezinfekcije	7
1.14. Ponovno uvođenje svinja na gospodarstvo nakon izbijanja bolesti	8
1.15. Provedba mjera u slučaju potvrde ASK na klaonici ili u prijevoznom sredstvu.....	8
1.16. Provedba mjera koje se provode u slučaju sumnje ili potvrde ASK u divljih svinja	8
1.17. Uništavanje lešina	8
1.18. Kontrola kretanja.....	8
1.19. Odjava zarazne bolesti	8
2. Financijske odredbe.....	9
2.1. Dodatna sredstva za krizne situacije	9
2.2. Plaćanje odštete	9
3. Ustroj i subordinacija nadležnog tijela u slučaju izbijanja ASK.....	10
3.1. Nacionalni krizni stožer za suzbijanje ASK (NS).....	13
3.2. Lokalni stožer za suzbijanje ASK (LS).....	14
3.3. Stručno tijelo za ASK.....	15
3.4. Epidemiološka jedinica	17
4. Osoblje i oprema	18
4.1. Osoblje	18

4.2. Oprema	18
5. Dijagnostički laboratorij.....	21
5.1. Nacionalni laboratorij.....	21
6. Upotreba, proizvodnja i prodaja cjepiva za afričku svinjsku kugu	22
7. Programi osposobljavanja i kontinuirana edukacija o ASK.....	22
8. Informiranje i komunikacija s javnosti.....	22
PRILOG I	23
NACIONALNI STOŽER ZA SUZBIJANJE BOLESTI (NS) – adresa i kontakt.....	23
PRILOG II/1.....	24
LOKALNI STOŽERI – adrese i kontakti	24
PRILOG II/2.....	30
Hrvatski veterinarski institut – kontakti	30
PRILOG II/3.....	31
Objekt za preradu nusproizvoda kategorije 1 – adresa i kontakt	31
PRILOG II/4.....	32
REFERENTNI LABORATORIJ EU ZA ASK	32
DODATAK 1	33
SADRŽAJ PRIRUČNIKA ZA ASK.....	33

1. Zakonska osnova

1.1. Zakonska osnova za suzbijanje, iskorjenjivanje i nadzor ASK je:

Zakon o veterinarstvu (Narodne novine, br. 82/13 i 148/13) – u daljnjem tekstu: Zakon o veterinarstvu.

Pravilnik o mjerama kontrole afričke svinjske kuge (Narodne novine, br. 112/07) – u daljnjem tekstu: Pravilnik 112/07.

Pravilnik o dijagnostičkom priručniku za afričku svinjsku kugu (Narodne novine, br. 116/08) – u daljnjem tekstu: Pravilnik 116/08.

Pravilnik o načinu praćenja, prijavi i izvješćivanju o pojavi bolesti životinja (Narodne novine, br. 135/14) - u daljnjem tekstu: Pravilnik o načinu prijave bolesti životinja.

Naredba o mjerama zaštite životinja od zaraznih i nametničkih bolesti i njihovom financiranju za tekuću godinu.

Zakon o zaštiti životinja (Narodne novine, br.135/06.) – u daljnjem tekstu Zakon 135/06.

Uredba Vijeća (EZ) br. 1099/2009 od 24. rujna 2009. o zaštiti životinja u vrijeme usmrćivanja – u daljnjem tekstu Uredba o zaštiti životinja u vrijeme usmrćivanja.

Zakon o provedbi uredbi Europske unije o zaštiti životinja (Narodne novine, br. 125/13) – u daljnjem tekstu Zakon o provedbi uredbi Europske unije o zaštiti životinja.

1.2. Usmrćivanje ili klanje zaraženih životinja i onih koje su bile s njima u kontaktu

Zakon o veterinarstvu, članak 25. stavak 1. točka 9., na temelju kojega nadležni veterinarski inspektor može narediti usmrćivanje ili u određenim slučajevima klanje oboljele i na zarazu sumnjive životinje te članak 33. stavak 2. na temelju kojega mjere usmrćivanja i prisilnog klanja zaraženih i na zaraznu bolest sumnjivih životinja može narediti čelnik Uprave ili veterinarski inspektor kojega on za to ovlasti.

1.2.2 U skladu s Zakonom o zaštiti životinja (Narodne novine, br.135/06) članak 3. točka 23., usmrćivanje je postupak koji se obavlja sredstvima i metodama odobrenim u tu svrhu i na propisani način tako da se životinjama prouzroči najmanja moguća bol, patnja i strah.

1.2.3 U skladu s Uredbom o zaštiti životinja tijekom usmrćivanja, Dodatak E propisani su postupci usmrćivanja životinja u svrhu suzbijanja i iskorjenjivanja bolesti, prema kojima usmrćivanje treba biti obavljeno:

1. primjenom pištolja ili puške;
2. električnom strujom;
3. izlaganjem ugljičnom dioksidu.

Iznimno, nadležno tijelo može odobriti postupak dekapitacije, dislokacije vrata i upotrebu komore s vakuumom, kao postupke usmrćivanja za pojedine vrste životinja, pod uvjetom da se obavljaju u skladu s člankom 3. Pravilnika 39/08 i da su ispunjeni posebni uvjeti iz Poglavlja III. ovog dodatka.

1.2.4 Zakonski temelj za onoga tko obavlja usmrćivanje

Zakon o veterinarstvu, članak 154. stavak 2., prema kojem ovlaštenu veterinar obavlja i provodi kontrolu nad provođenjem naređenih mjera za suzbijanje zaraznih bolesti.

Zakon 135/06, članak 9. stavak 3. podstavak 3. i 4., u skladu s kojim se usmrćivanje životinja može provesti kad životinja boluje od neizlječive bolesti i u svrhu provođenja mjera za

kontrolu bolesti u skladu s propisima iz područja veterinarstva, posebno onih koje mogu ugroziti ljude ili nanijeti velike gospodarstvene štete.

Zakon 135/06 Poglavlje IV. članak 9. stavak 5., prema kojem životinju može usmrtiti samo veterinar ili stručno osposobljen veterinarski tehničar pod nadzorom veterinara.

1.3. Naknada štete

Zakon o veterinarstvu, članak 34. i 35. na temelju kojeg za životinju koja je usmrćena, zaklana ili uginula zbog provedene naredene mjere, kao i za oštećene ili uništene predmete zbog provedbe naređenih mjera iz članka 33. Zakona o veterinarstvu, posjednik životinje odnosno vlasnik predmeta, ima pravo na naknadu u visini tržišne cijene, na dan izvršenja mjere.

1.4. Izvješćivanje o sumnji na ASK

Pravilnikom o načinu prijave bolesti životinja, članak 5. na temelju kojeg pri pojavi zarazne bolesti ili znakova na temelju kojih se sumnja da je životinja oboljela ili uginula od zarazne bolesti, posjednik životinje mora o navedenom odmah i bez odgađanja izvijestiti doktora veterinarske medicine u veterinarskoj organizaciji.

Pravilnikom o načinu prijave bolesti, članak 6. na temelju kojeg u slučaju sumnje, primarnog ili sekundarnog izbijanja bilo koje bolesti navedene u Dodatku I. Dijelu B, doktor veterinarske medicine (veterinar), koji utvrdi sumnju na zaraznu bolest, primarno ili sekundarno izbijanje bolesti, mora o tome bez odgađanja, a najkasnije u roku 24 sata telefonom i telefaksom ili elektroničkim putem, izvijestiti Upravu za veterinarstvo i sigurnost hrane (u daljnjem tekstu: Uprava) i veterinarskog inspektora u nadležnoj ispostavi veterinarskog ureda. Veterinar mora dostaviti Upravi i veterinarskom inspektor u nadležnoj ispostavi veterinarskog ureda informaciju o sumnji/potvrđenom slučaju bolesti navedene u Dodatku I. Dijelu B. ovoga Pravilnika, na propisanom obrascu iz Dodatka III. ovoga Pravilnika.

Izvješće o pojavi bolesti iz stavka 2. ovoga članka veterinar treba dostaviti veterinarskom inspektor u nadležnoj ispostavi veterinarskog ureda jedanput mjesečno do 10. u mjesecu, za protekli mjesec.

1.5. Provedba mjera u slučaju sumnje na ASK

1.5.1. Pravilnik 112/07, članak 4. na temelju kojega nadležni veterinarski inspektor u slučaju da se na gospodarstvu nalazi jedna ili više svinja za koje se sumnja da su zaražene virusom ASK, mora odmah provesti službeno ispitivanje kako bi se potvrdila ili isključila pojava iste bolesti.

1.5.2. Tijekom nadzora na gospodarstvu veterinarski inspektor mora provesti kontrolu registra svinja na gospodarstvu i identifikacijskih oznaka svinja u skladu s Pravilnikom o obaveznom označavanju i registraciji svinja (NN 51/07)

1.5.2. Pravilnik 116/08, poglavlje III., u kojem su navedene smjernice za glavne kriterije prema kojima se neko gospodarstvo može smatrati sumnjivim na zaraženje ASK

1.6. Izvješćivanje o potvrđenoj pojavi bolesti ASK

1.6.1. Zakon o veterinarstvu članak 24. stavak 1. na temelju kojeg je Veterinarski ured dužan utvrđenu zaraznu bolest prijaviti na propisan način Upravi. Na temelju stavka 2. članka 24. istog Zakona, o pojavi zarazne bolesti Veterinarski ured dužan je, na svom području izvijestiti

pravne i fizičke osobe koje obavljaju veterinarsku djelatnost i nadležnu veterinarsku službu Ministarstva obrane i Oružanih snaga Republike Hrvatske.

Na temelju članka 26. stavka 2. Zakona o veterinarstvu Uprava mora na propisani način prijaviti svaku pojavu bolesti koja podliježe obveznoj prijavi Europskoj komisiji i OIE.

1.6.2. Pravilnik o prijavi bolesti životinja članak 3. na temelju kojega Uprava izravno Europskoj komisiji i drugim državama članicama Europske unije unutar 24 sata prijavljuje: primarno izbijanje ASK i ukidanje mjera ograničenja nakon iskorjenjivanja posljednjeg izbijanja ASK.

1.6.3. Pravilnik o prijavi bolesti životinja članak 4. Na temelju kojega Uprava izravno Europskoj komisiji prijavljuje: sekundarna izbijanja ASK prvog radnog dana u tjednu za protekli tjedan uključujući i nedjelju

1.7. Provedba mjera u slučaju potvrđenoga slučaja ASK

1.7.1. Pravilnik 112/07, članak 5. na temelju kojeg nadležni veterinarski inspektor mora u slučajevima kada je prisutnost ASK na gospodarstvu službeno potvrđena, uz mjere koje se provode na sumnjivim gospodarstvima narediti i provedbu mjera iz članka 5.

1.7.2. Pravilnik 116/08, Poglavlje IV/ B, u kojem su opisani postupci uzimanja uzoraka na gospodarstvu prilikom usmrćivanja svinja nakon što je bolest potvrđena.

1.8. Provedba mjera u slučaju kada je potvrđeno izbijanje ASK na gospodarstvu koje se sastoji od različitih proizvodnih jedinica

Pravilnik 112/07, članak 6. u kojemu su propisane mjere koje se provode u slučaju potvrđene ASK na gospodarstvu koje se sastoji od dviju ili više proizvodnih jedinica

1.9. Provedba mjera na kontaktnim gospodarstvima

Pravilnik 112/07, članak 7. u kojem su propisane mjere koje se provode na kontaktnim gospodarstvima.

1.10. Provedba epidemiološkog istraživanja

Pravilnik 112/07, članak 8 u kojem je propisano da se epidemiološko ispitivanje u odnosu na sumnju ili izbijanje ASK provodi na temelju upitnika koji je sastavni dio Nacionalnog kriznog plana.

1.11. Provedba mjera na zaraženom području

Pravilnik 112/07, članak 10.

1.12. Provedba mjera na ugroženom području

Pravilnik 112/07, članak 11.

1.13. Provedba čišćenja i dezinfekcije

Pravilnik 112/07, članak 12.

Zakon o veterinarstvu, članak 48. i članak 25. stavak 1. točka 20.

1.14. Ponovno uvođenje svinja na gospodarstvo nakon izbijanja bolesti

Pravilnik 112/07, članak 13.

Pravilnik 116/08, poglavlje IV.- E.

1.15. Provedba mjera u slučaju potvrde ASK na klaonici ili u prijevoznom sredstvu

Pravilnik 112/07, članak 14.

1.16. Provedba mjera koje se provode u slučaju sumnje ili potvrde ASK u divljih svinja

Pravilnik 112/07, članak 15.

Pravilnik 116/08, poglavlje IV.-H.

1.17. Uništavanje lešina

1.17.1. Zakon o veterinarstvu, članak 98. stavak 1. u kojem je navedeno da se poslovanje s nusproizvodima i od njih dobivenim proizvodima obavlja u skladu s Uredbom (EZ) br. 1069/2009 i Uredbom (EU) br. 142/2011.

U Republici Hrvatskoj poslove utilizacije obavlja Agroproteinka d.d. (adresa i broj telefona nalazi se u Prilogu II/3). Dnevni kapacitet Agroproteinke iznosi 300 tona. (Komercijalni dokument za prijevoz NŽP nalazi se u Prilogu IV).

1.17.2. Zakon o veterinarstvu, članak 25. stavak 3. na temelju kojega nadležno tijelo može u slučaju obveze uništavanja velike količine svinja, odrediti i druge lokacije za zbrinjavanje lešina.

1.18. Kontrola kretanja

Zakon o veterinarstvu, članak 25.,28.,29.i 31. na temelju kojih je nadležni veterinarski ured dužan odrediti skupine veterinarskih djelatnika, a ovisno o razini ugroženosti, može zatražiti i sudjelovanje drugih službi. Ministar, na prijedlog čelnika Uprave, može zatražiti da Vlada RH odredi način sudjelovanja Ministarstva unutarnjih poslova, ustrojstvenih jedinica Ministarstva obrane i Oružanih snaga RH u provođenju mjera ograničenja ili zabrane kretanja osoba i životinja za određena područja, a po potrebi i dijelova granice Republike Hrvatske.

1.19. Odjava zarazne bolesti

1.19.1 Zakon o veterinarstvu, članak 11. stavak 7. uvjeti za prestanak važenja mjera te način izvještavanja propisuje ministar.

1.19.2 Zakon o veterinarstvu, članak 25. stavak 8. na temelju kojeg se smatra da je zarazna bolest prestala kad nakon liječenja i ozdravljenja, usmrćenja, klanja ili uginuća posljednje oboljele životinje i kad nakon provedbe završne dezinfekcije, odnosno dezinsekcije i deratizacije, protekne najduže vrijeme inkubacije za tu zaraznu bolest, ukoliko nije drugačije propisano.

1.19.3 Pravilnik o načinu prijave bolesti životinja članak 9. na temelju kojeg ovlašteni veterinar prijavljuje Upravi i nadležnom veterinarskom inspektoru prestanak bilo koje bolesti navedene u Dodatku I. Dijelu B tog Pravilnika na propisanom obrascu 4 iz Dodatka III. tog Pravilnika.

Završno izvješće dostavlja se najkasnije 48 sati nakon odjave mjesta izbijanja bolesti.

Dostavljanjem završnog izvješća ovlaštenu veterinar potvrđuje da su na predmetnom mjestu izbijanja ispunjeni svi uvjeti sukladno članku 2. stavku (f) tog Pravilnika što podrazumijeva ukidanje svih mjera kontrole i iskorjenjivanja nakon što je od posljednjeg slučaja bolesti proteklo vrijeme najdulje inkubacije te provedeno završno čišćenje i dezinfekcija

2. Financijske odredbe

Zakon o veterinarstvu, članak 133.

U skladu s Odlukom Vijeća 2009/470/EZ od 25. svibnja 2009. o troškovima u području veterinarstva (SL L 155, 18. 6. 2009.) na posebnoj poziciji državnog proračuna osiguravaju se sredstva za financiranje mjera zdravstvene zaštite životinja namijenjena za:

1. podmirenje troškova za suzbijanje određenih zaraznih ili nametničkih bolesti iz ovoga Zakona i to:

- isplatu naknada za usmrćene ili zaklane životinje te za uništene proizvode životinjskog podrijetla, odnosno uništene ili oštećene predmete tijekom provođenja naređenih mjera,
 - naređeno razdoblje čekanja koje treba poštivati prije uvođenja (obnove) novih životinja na gospodarstvu nakon klanja,
 - preventivna cijepljenja i dijagnostička ispitivanja,
 - zaprečivanje zaraženog ili ugroženog područja,
 - dezinfekciju, dezinsekciju, deratizaciju,
 - troškove veterinara i drugih veterinarskih djelatnika iz članka 30. stavka 1. ovoga Zakona,
 - uklanjanje lešina životinja,
 - za nabavu i uskladištenje te nadopunjavanje minimalno potrebne opreme za krizne stožere, osnovane za provedbu kriznih planova
2. osiguravanje zaliha cjepiva, odnosno njegova interventnog uvoza te pristup međunarodnim bankama cjepiva,
3. podmirenje troškova utvrđivanja pojave zarazne ili nametničke bolesti i laboratorijske dijagnostičke pretrage zaraznih ili nametničkih bolesti životinja,
4. podmirenje troškova tiskanja i distribucije propisanih obrazaca, evidencija i druge dokumentacije,
5. razvitak i primjenu novih dijagnostičkih i analitičkih postupaka,
6. provođenje državnog monitoringa propisanog veterinarskim propisima,
7. druge svrhe u svezi s kontrolom bolesti i dobrobiti životinja.
8. provođenje službenih kontrola.

Planirana sredstva za krizne situacije

Pokrivanje troškova veterinarskih usluga i suzbijanja ASK, a koji prelaze uobičajene tekuće troškove, financira se iz Državnog proračuna.

2.1. Dodatna sredstva za krizne situacije

U slučaju da su za financiranje suzbijanja i iskorjenjivanja dugotrajne ili proširene epidemije potrebna dodatna sredstva, uz ona koja se dodjeljuju iz Državnog proračuna za nepredviđene pojave bolesti životinja, ista će biti povučena iz sredstava proračuna namijenjenih za krizne situacije (npr. elementarne i druge nepogode).

2.2. Plaćanje odštete

Zakon o veterinarstvu, članak 34.

Za životinju koja je usmrćena, zaklana ili uginula zbog provedbe naređene mjere, kao i za oštećene ili uništene predmete zbog provedbe naređenih mjera, posjednik životinje odnosno vlasnik predmeta ima pravo na naknadu u visini tržišne cijene, na dan izvršenja mjere.

Procjenu vrijednosti životinje odnosno proizvoda životinjskog podrijetla i predmeta utvrđuje povjerenstvo koje osniva čelnik Uprave u čijem sastavu mora obvezno biti nadležni veterinarski inspektor

Rješenje o pravu na naknadu štete i visini štete donosi čelnik Uprave na prijedlog povjerenstva iz stavka 2. ovoga članka, u roku od 60 dana, a isplata mora uslijediti najkasnije u roku od 90 dana od dana provedene mjere (Rješenje o osnivanju povjerenstva, Prilog IV).

3. Ustroj i subordinacija nadležnog tijela u slučaju izbijanja ASK

Za upravljanje mjerama za suzbijanje i iskorjenjivanje osobito opasnih zaraznih bolesti nadležan je ministar poljoprivrede (ministar MP), koji odgovornost za provedbu mjera iz Kriznog plana prenosi na čelnika Uprave. Odgovornost čelnika Uprave je osigurati da veterinarska služba u svakom trenutku bude spremna, u smislu organizacije, sredstava i obučenosti osoblja, suočiti se brzo i djelotvorno s pojavom bolesti. Čelniku Uprave u vrijeme epidemije pomaže Stručno tijelo i Nacionalni stožer za suzbijanje bolesti čiji je ona predsjednik.

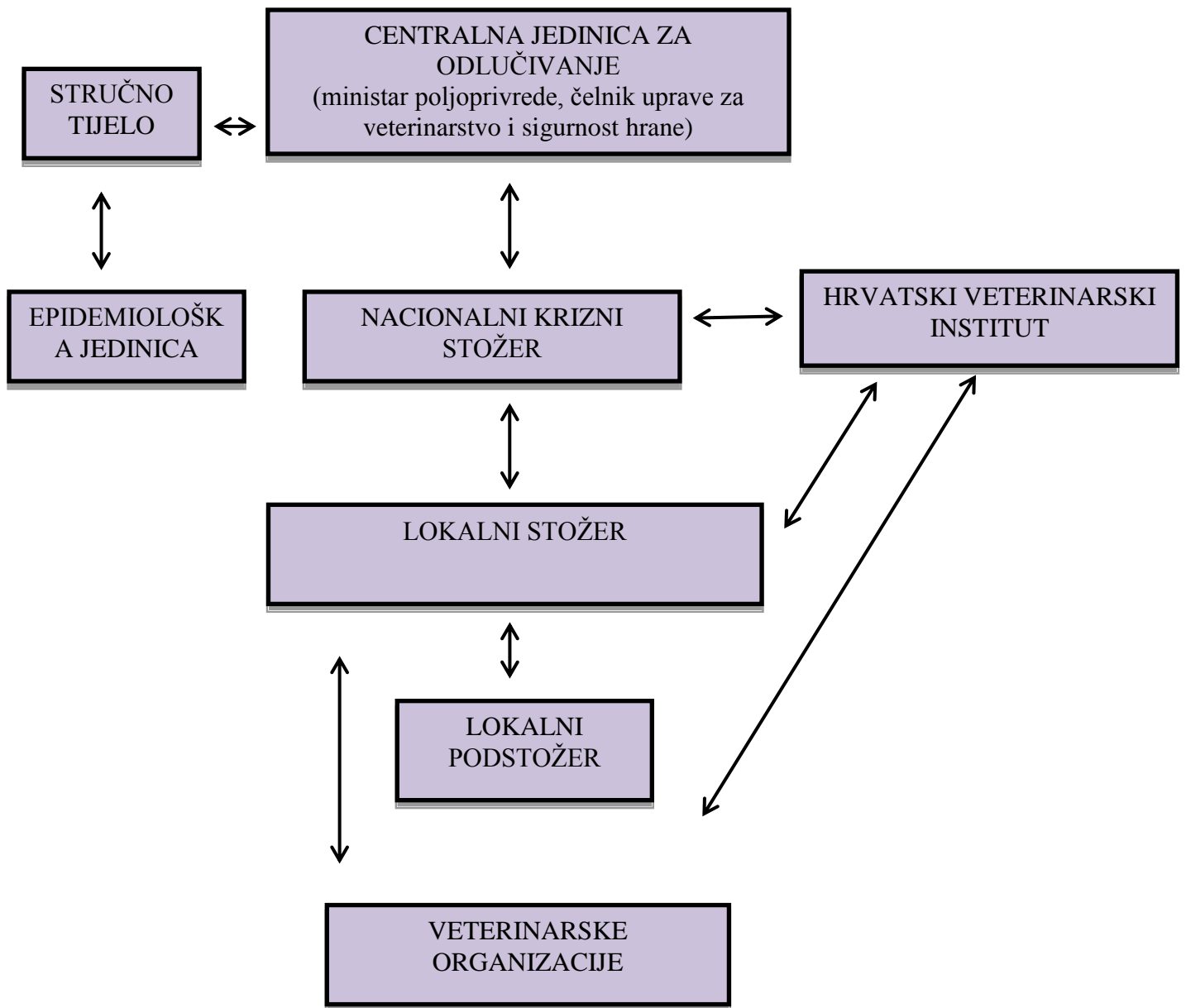
Epidemiološka jedinica je posebno stručno tijelo koje pomaže (asistira) Upravi prilikom izbijanja afričke svinjske kuge. Kod potvrđenog slučaja bolesti u zemlji, epidemiološka jedinica pomaže Stručnom tijelu.

Lokalni stožeri (LS) za suzbijanje bolesti na razini županije opremljeni su i organizirani većinom u Veterinarskim uredima i/ili njihovim ispostavama, čime je osigurana brza i učinkovita provedba kriznih mjera na lokalnoj razini. Predsjednici LS su viši državni veterinarski inspektori koji su izravno odgovorni predsjednici NS.

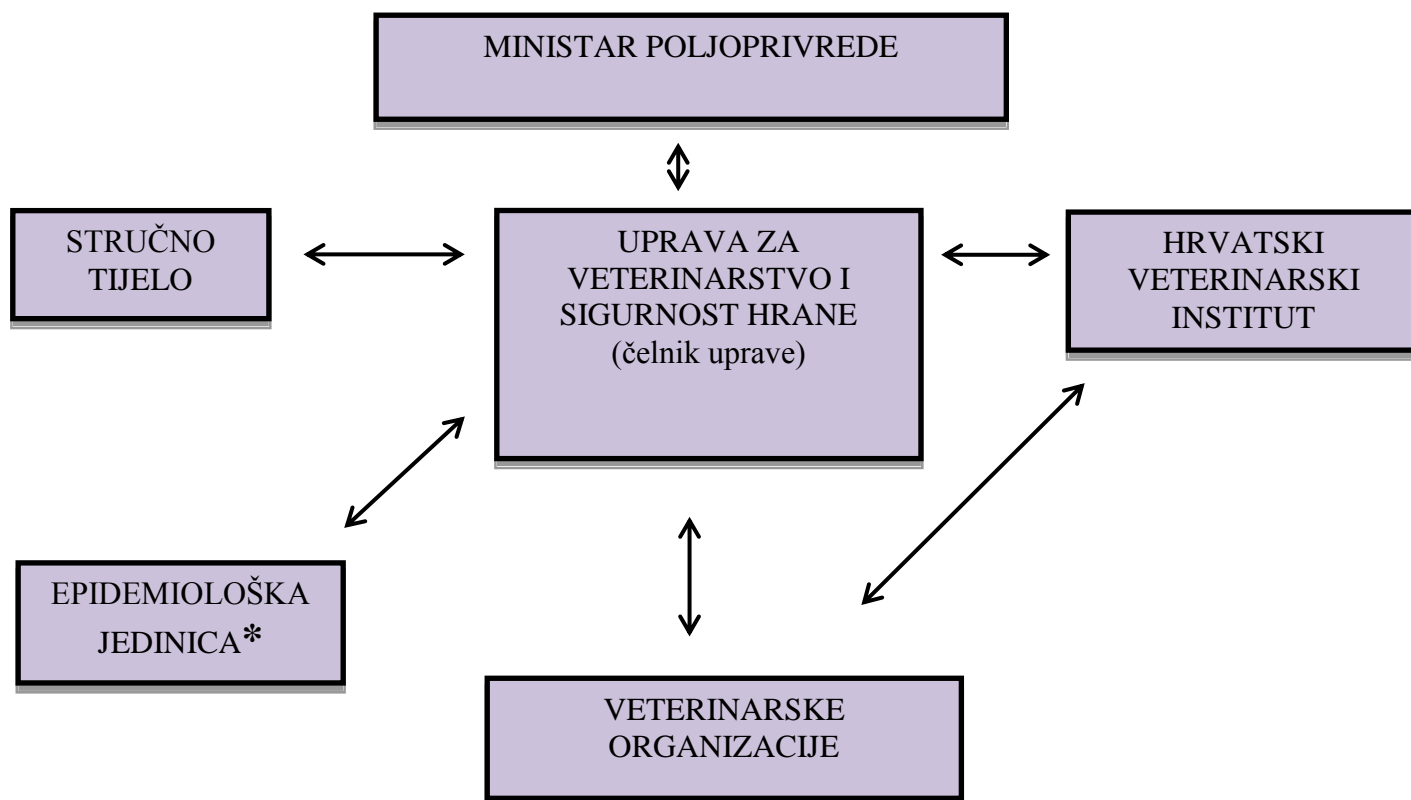
LS raspoređeni su u 21 područnu jedinicu na teritoriju Republike Hrvatske (mjesto, adresa i brojevi telefona nalaze se u Prilogu II /1 Nacionalnog kriznog plana).

Ukoliko se pokaže potreba, a u cilju smanjenja rizika od širenja bolesti, predsjednik lokalnog stožera osniva, uz suglasnost predsjednice NS, podstožere LS, koji funkcioniraju kao veterinarsko-zdravstvene jedinice smještene blizu mjesta pojave bolesti. Voditelja podstožera, koji mora biti veterinarski inspektor ili ovlašten veterinar određuje predsjednik LS. Voditelj podstožera LS izravno je odgovoran predsjedniku LS.

KOMUNIKACIJA I SUBORDINACIJA U KRIZNOJ SITUACIJI

KOMUNIKACIJA I SUBORDINACIJA U „MIRNO VRIJEME“

3.1. Nacionalni krizni stožer za suzbijanje ASK (NS)

3.1.1. Osnivanje Nacionalnog kriznog stožera i zadaci

Pravilnik 112/07, članak 22.

Zakon o veterinarstvu, članak 25. stavak 3.

Nacionalni krizni stožer (u daljnjem tekstu: NS) upravlja i prati postupke koje provode tijela koja su određena od strane Uprave da na lokalnoj razini koordiniraju suzbijanje i iskorjenjivanje afričke svinjske kuge (u daljnjem tekstu: Lokalni krizni stožeri (LS)), a odgovoran je za:

- a) utvrđivanje svih mjera potrebnih za kontrolu, suzbijanje i iskorjenjivanje afričke svinjske kuge,
- b) osiguravanje brze i učinkovite provedbe mjera potrebnih za kontrolu, suzbijanje i iskorjenjivanje afričke svinjske kuge od strane lokalnih stožera,
- c) dodjeljivanje kadrova i drugih resursa lokalnim kriznim stožerima za nadzor bolesti,
- d) dostavljanje podataka Vladi Republike Hrvatske, Europskoj komisiji, državama članicama Europske unije i drugim zainteresiranim državama, , veterinarskim organizacijama, poljoprivrednim, trgovinskim udrugama i drugim zainteresiranim tijelima;e) suradnju s dijagnostičkim laboratorijem
- f) suradnju s tiskom i drugim medijima
- g) organizaciju hitnog cijepljenja kada je to opravdano i određivanje područja cijepljenja,
- h) suradnju s policijom i vojskom kako bi se osigurala provedba svih propisanih mjera.

Nacionalni krizni stožer se aktivira čim se potvrdi pojava afričke svinjske kuge bilo gdje u Republici Hrvatskoj.

Nacionalni krizni stožer za suzbijanje i iskorjenjivanje afričke svinjske kuge osniva se Rješenjem ministra.

U slučaju službeno potvrđene bolesti, Uprava telefonski izvještava predsjednika LS ili, u slučaju njegove odsutnosti, obavještava zamjenike u području u kojem je bolest potvrđena.

3.1.2. Osoblje NS

Kako bi se osiguralo djelotvorno rukovođenje u osoblje NS su uključeni:

čelnik/ca Uprave za veterinarstvo i sigurnost hrane (UVSH)

- predsjednik/ca NS)

načelnik Sektora za zaštitu zdravlja životinja, UVSH

načelnik Sektora veterinarske inspekcije, UVSH

načelnik Sektora za veterinarsko javno zdravstvo, UVSH

načelnik Sektora za upravne, europske i financijske poslove, UVSH

voditelj Službe za veterinarsku epidemiologiju, UVSH

voditelj Službe za organizaciju provedbe veterinarske djelatnosti, UVSH

voditelj Službe veterinarske inspekcije, UVSH

voditelj Službe granične veterinarske inspekcije i međunarodnog prometa, UVSH

voditelj Odjela za organizaciju veterinarske službe, označavanje životinja i SVIS,

voditelj Odjela za analizu podataka, izvješćivanje, krizno planiranje i procjenu rizika,

voditelj Odjela za zaštitu životinja,

ravnatelj Hrvatskog veterinarskog instituta

voditelj Laboratorija za dijagnostiku ASK,

predstavnik Ministarstva obrane

predstavnik Uprave šumarstva, lovstva i drvne industrije
predstavnik Ministarstva financija
predstavnik Ministarstva pravosuđa
predstavnik MUP-a
predstavnik Ravnateljstva policije
ravnatelj Državne službe za zaštitu i spašavanje (112)
ravnatelj Hrvatske poljoprivredne agencije
predstavnik Uprave za sanitarnu inspekcijupredsjednik Hrvatske veterinarske komore
osoba odgovorna za odnose s javnošću MP
predstavnik Uprave za pravne i financijske poslove, MP
predstavnik Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo
predstavnik GIU „Croatiastočar“
predstavnik velikih proizvođača

Imenovani predsjednik/ca NS odgovoran je za pripravnost na pojavu bolesti, planiranje za slučaj izvanrednih situacija i organiziranje za slučaj izvanrednog stanja, a odgovoran je Ministru poljoprivrede.

O svim događanjima vezanim uz pojavu bolesti vode se kronološke zabilješke u obliku dnevnika.

3.2. Lokalni stožer za suzbijanje ASK (LS)

3.2.1. Osnivanje lokalnog stožera i zadaci

Pravilnik 112/08, članak 22. stavak 2.
Zakon o veterinarstvu, članak 18. stavak 3.

Uprava osniva lokalne stožere Rješenjem ministra. Sjedišta LS navedena su u Prilogu II/1. Ukoliko to situacija zahtijeva, formiraju se i lokalni podstožeri.

LS na lokalnoj razini koordinira suzbijanje i iskorjenjivanje ASK.

Dužnosti i obveze LS su:

- ▶ pripremiti i provesti istraživanje sumnjivih slučajeva afričke svinjske kuge na područjima njihove odgovornosti, u skladu s Pravilnikom 112/07;
- ▶ organizirati hitan prijevoz uzoraka do dijagnostičkog laboratorija (kurirom, službom za dostavu uzoraka, ovisno o tome kako je organizirano na lokalnoj razini);
- ▶ označiti neko gospodarstvo „zaraženim“ na osnovi rezultata laboratorijskih testova i drugih dokaza, nakon savjetovanja s NS u skladu s Pravilnikom 112/07 (plakati se nalaze u Prilogu IV);
- ▶ angažirati potrebno osoblje i opremu na zaraženom gospodarstvu;
- ▶ odrediti „ čiste i nečiste puteve“
- ▶ izdati Rješenja o usmrćivanju i neškodljivom uklanjanju svinja na zaraženim gospodarstvima i svinja koje su bile u kontaktu s zaraženim svinjama u skladu s Zakonom o veterinarstvu i Pravilnikom 112/07 (Rješenje o usmrćivanju svinja nalazi se u Prilogu IV);
- ▶ pripremiti i nadzirati čišćenje i dezinfekciju gospodarstava s kojih potječu životinje, uključujući kontaminiranu opremu, materijal i vozila u skladu s Zakonom o veterinarstvu i Pravilnikom 112/07, Dodatak II (dezinfekciju obavlja DDD služba u ovlaštenim

veterinarskim organizacijama, a po potrebi se mogu aktivirati Oružane snage RH koje posjeduju svu potrebnu opremu i osoblje obučeno za rad s istom).

► surađivati s NS pri određivanju zaraženih i ugroženih područja te savjetovati NS po pitanju posebnih mjera suzbijanja bolesti koje bi mogle biti potrebne u tim područjima u skladu s Zakonom o veterinarstvu i Pravilnikom 112/07;

► uspostaviti ograničenje kretanja unutar zaraženih i ugroženih područja u skladu s Pravilnikom 112/07;

► surađivati s policijom i ostalim odgovornim tijelima vlasti pri proglašavanju gospodarstava zaraženima, te na provedbi ograničenja kretanja i mjera suzbijanja bolesti u skladu s Zakonom o veterinarstvu i Pravilnikom 112/07;

► pripremiti i provesti kontrolne posjete svim gospodarstvima sa svinjama na zaraženom području i onima na ugroženom području za koje se smatra da su u opasnosti, uključujući i one na koje upozori Stručno tijelo u skladu s Pravilnikom 112/07 i Pravilnikom 116/08;

► provesti epidemiološka istraživanja na zahtjev Stručnog tijela, te utvrditi kretanje svinja koje su mogle prenijeti bolest u skladu s Pravilnikom 112/07;

► ako je hitno cijepljenje dopušteno, angažirati ekipe za cijepljenje za provedbu akcije te nadzirati njezin napredak u skladu s Pravilnikom 112/07 i Pravilnikom 116/08;

► uvoditi ograničenja na gospodarstvima na kojima se nalaze životinje prema potrebi, te ukinuti takva ograničenja kada više ne bude opasnosti u skladu s Pravilnikom 112/07 (Rješenje kojim se uvode mjere nalazi se u Prilogu IV, kao i Rješenje kojim se ukidaju ograničenja) ;

► nadzirati repopulaciju svinja na ispražnjena gospodarstva nakon ukinuća ograničenja u skladu s Pravilnikom 112/07 i Pravilnikom 116/08;

► održavati stalnu vezu s NS i izvještavati barem jednom dnevno o rezultatima suzbijanja i iskorjenjivanja ASK u tom području;

► održavati vezu s tijelima lokalne samouprave.

3.2.2. Osoblje LS

Osoblje angažirano u LS uključuje:

► veterinare osposobljene za dijagnosticiranje ASK, ograničenje kretanja, pretraživanja putova prijenosa bolesti (unatrag i unaprijed), postupanje na zaraženim i ugroženim gospodarstvima (uključujući usmrćivanje, neškodljivo uklanjanje lešina, čišćenje i dezinfekciju);

► pomoćno tehničko osoblje osposobljeno za obavljanje zadataka LS, uključujući postupanje na zaraženim i ugroženim gospodarstvima i funkcioniranje ograničenja kretanja;

► administrativno osoblje osposobljeno za suočavanje s iznenadnom pojavom bolesti na lokalnoj razini i upoznato s pisanim i/ili kompjuteriziranim sustavima za uporabu podataka o ASK, uključujući naročito sustav za istraživanje putova prijenosa bolesti.

Na raspolaganju će biti dovoljan broj veterinara, tehničkog i administrativnog osoblja, tako da LS može promptno provoditi odluke koje donosi NS i Stručno tijelo, te da situacija na terenu uvijek bude pod kontrolom.

3.3. Stručno tijelo za ASK

3.3.1. Osnivanje stručnog tijela i zadaci

Pravilnik 112/07, članak 22. stavak 5.,

Stručno tijelo osniva se na temelju Pravilnika 112/07, rješenjem Ministra, a uključuje veterinare, lovce, biologe i epidemiologe s odgovarajućim stručnim znanjima i iskustvima za pomoć Upravi u osiguranju pripravnosti u slučaju pojave afričke svinjske kuge. Stručno tijelo stalno prati nove znanstvene spoznaje o afričkoj svinjskoj kugi kako bi u slučaju izbijanja ove bolesti pomoglo Upravi:

- u epidemiološkom istraživanju;
- u uzorkovanju, laboratorijskoj dijagnostici i tumačenju rezultata laboratorijskih pretraživanja;
- u utvrđivanju mjera za kontrolu bolesti

Stručno tijelo ima stalne članove, čiji se broj može povećati ako to zahtijeva situacija u vrijeme krize.

Članovi se biraju zbog svojih sposobnosti, stručnog poznavanja kliničkih znakova i epidemiologije ASK, te poznavanja metoda suzbijanja i iskorjenjivanja bolesti. Oni imaju teoretsko i praktično znanje o bolesti i prolaze kroz izobrazbu čiji je cilj osigurati da uvijek raspolazu s najnovijim znanstvenim podacima i praktičnim iskustvima.

Članovi Stručnog tijela su veterinari sa sveobuhvatnim poznavanjem ASK, laboratorijski virusolog s iskustvom u uzimanju uzoraka i dijagnostičkog ispitivanja ASK, načelnik Sektora za zaštitu zdravlja životinja, epidemiolog, patolog, zoohigijeničar, stručnjak na području vakcina, voditelj Odjela za dobrobit životinja, član iz Uprave za zaštitu prirode – Ministarstva zaštite okoliša i prirode, član iz Uprave za lovstvo, šumarstvo i drvnu tehnologiju i jedan lovac.

3.3.2. Dužnosti i obveze Stručnog tijela

U vrijeme kada u zemlji nema pojave bolesti, dužnosti i obveze Stručnog tijela su:

- ▶ Pružati stručnu pomoć i pomagati veterinarskoj službi u planiranju postupanja u slučaju iznenadne pojave ASK.
- ▶ Savjetovati člника Uprave i NS u vezi sa suzbijanjem i iskorjenjivanjem ASK te davati potporu tim aktivnostima.
- ▶ Davati savjete i pružati pomoć u izradi i redovitoj reviziji Kriznog plana, scenarija izbijanja bolesti radi planiranja i izobrazbe, te Priručnika s uputama za osoblje.
- ▶ Razvijati modele za prikupljanje i analizu epidemioloških podataka.
- ▶ Razvijati metode i modele za potporu procesa odlučivanja koristeći se pravilima na znanstvenoj osnovi i stručnim znanjem.
- ▶ Razvijati i primjenjivati sustave za upravljanje podacima za: epidemiološke podatke, zemljopisne i meteorološke podatke te analizu rizika.
- ▶ Organizirati izobrazbu osoblja o prepoznavanju kliničkih znakova bolesti, epidemiologije i sprječavanja ASK.
- ▶ Organizirati izobrazbu veterinarskog osoblja o provedbi epidemioloških istraživanja.
- ▶ Organizirati vježbe za slučaj izvanrednog stanja za veterinarsko, tehničko i pomoćno administrativno osoblje.
- ▶ Organizirati akcije upoznavanja javnosti o opasnosti od bolesti, za službene organizacije, poljoprivrednike i veterinare.

U slučaju potvrđene pojave ASK obavještava se i uključuje u rad Stručno tijelo, čija je dužnost tada:

- ▶ Procijeniti kliničku situaciju na gospodarstvu te analizirati podatke dobivene epidemiološkim istraživanjem, radi utvrđivanja podrijetla zaraze, datuma pojave i mogućeg širenja bolesti.
- ▶ Procijeniti koja su gospodarstva pod najvećim rizikom izravnog ili neizravnog kontakta i savjetovati o istraživanju mogućih putova prijenosa bolesti, te o drugim mjerama koje treba poduzeti radi ograničavanja širenja bolesti.
- ▶ Podnositi izvješća čelniku Uprave za veterinarstvo i NS te davati savjete u vezi s nadzorom, uzimanjem broja uzoraka, načinom uzorkovanja i strategije suzbijanja bolesti.
- ▶ Pratiti i voditi epidemiološko istraživanje.
- ▶ Dopuniti epidemiološke podatke zemljopisnim i ostalim potrebnim informacijama.
- ▶ Provoditi procjene rizika u redovitim vremenskim intervalima.
- ▶ Savjetovati u vezi s problemima vezanim za uništavanje lešina i dekontaminacijom zaraženih prostora.

3.4. Epidemiološka jedinica

Epidemiološka jedinica je posebno stručno tijelo sastavljeno od stručnjaka iz Sektora za zaštitu zdravlja životinja Uprave veterinarstva, te Hrvatskog veterinarskog instituta koji imaju potrebnu stručnost i iskustvo potrebno za asistenciju Upravi i Stručnom tijelu prilikom osiguranja pripravnosti za izbijanje ASK.

Epidemiološka jedinica (kada je potrebno-pogledaj 3.4.1.) vodi epidemiološko istraživanje zajedno sa veterinarskim inspektorom u svrhu utvrđivanja mogućeg vremena unosa patogena, putova ulaza i širenja bolesti, kao i procjenu razmjera epidemije i faktora koji mogu utjecati na moguće daljnje širenje bolesti.

3.4.1. Dužnosti i obaveze Epidemiološke jedinice

U slučaju prijave sumnje na ASK, Epidemiološka jedinica će biti obaviještena od strane Uprave za veterinarstvo da ode na to područje i pomogne veterinarskom inspektor u popunjavanju epidemiološkog upitnika- *Vidi Priručnik, Poglavlje 3*

U slučaju potvrde ASK Epidemiološka jedinica pomaže veterinarskom inspektor u popunjavanju epidemiološkog upitnika posebno u slučaju prvog izbijanja bolesti u zemlji.

Ukoliko se ne radi o prvom slučaju bolesti u zemlji, veterinarski inspektor može samostalno popuniti epidemiološki upitnik kako bi mogao procijeniti rizik.

Epidemiološki izvještaj koji sastavlja Epidemiološka jedinica nakon epidemiološkog istraživanja prve pojave bolesti mora sadržavati sljedeće informacije:

- ▶ opću situaciju na zaraženom gospodarstvu;
- ▶ broj i kategorije svinja i ostalih životinja;
- ▶ način uzgoja;
- ▶ broj zaraženih životinja s kliničkim znakovima bolesti;
- ▶ procijenjeni datum kada su prvi klinički znakovi bolesti bili uočeni;
- ▶ veličinu i lokaciju gospodarstva te njegove veze s ostalim gospodarstvima na kojima ima svinja, javnim prometnicama itd.;
- ▶ nedavna kretanja svinja, ostalih životinja, osoba i potencijalno kontaminiranog materijala na gospodarstvo i s gospodarstva.

4. Osoblje i oprema

4.1. Osoblje

Postoji nacionalni popis veterinarâ, posebice ovlaštenih veterinarâ koji imaju sposobnosti i iskustvo potrebno pri iznenadnim pojavama bolesti te tehničkog i administrativnog osoblja u veterinarskoj službi koje je na raspolaganju za suočavanje s neočekivanim pojavama bolesti. Predmetni popis, koji dopunjuje voditelj NS sadrži: imena i lokacije članova osoblja, njihovu stručnu spremu, izobrazbu i praktično iskustvo u suočavanju s pojavom ASK.

Na temelju Zakona o veterinarstvu, članak 30., kada na zaraženom ili ugroženom području nema dovoljan broj veterinarâ za uspješno suzbijanje zarazne bolesti, ravnatelj može s drugih područja odrediti potrebit broj veterinarâ i drugih djelatnika te ih uputiti na zaraženo ili ugroženo područje. Veterinari i drugi djelatnici dužni su odazvati se pozivu i sudjelovati u radu. Ukoliko su te osobe u radnom odnosu imaju pravo na naknadu plaće za vrijeme odsutnosti s rada. Osobe koje nisu u radnom odnosu imaju pravo na nagradu čiju visinu određuje ravnatelj. Sredstva za isplatu naknada i nagrada osigurana su u Državnom proračunu.

S pojedincima drugih poduzeća ili privatnog sektora i njihovim poslodavcima, koji bi mogli biti uključeni u aktivnosti suzbijanja bolesti dogovara se njihova privremena nenazočnost na radnom mjestu, ukoliko zatrebaju njihove usluge.

Ekipe za provedbu mjera*:

1. **popis životinja** (veterinarski inspektor i veterinar)
2. **vađenje krvi** (veterinar i 2 veterinarska tehničara)
3. **usmrćivanje** (veterinarski inspektor, veterinar, 2 veterinarska tehničara)
4. **dezinfekcija** (veterinar, veterinarski tehničar)

*najmanji broj ekipa i osoba

4.2. Oprema

4.2.1. Oprema za NS

Oprema za NS mora uključivati sljedeće:

- ▶ sredstva za komunikaciju, uključujući telefone (statične i mobilne) te fax;
- ▶ računala povezana s mrežom veterinarske službe, osobito s LS, HVI i drugim važnim stožerima, što uključuje mogućnost komunikacije putem elektroničke pošte;
- ▶ kompjuterizirani sustav, ako je to moguće, a ako ne, papirnati za identifikaciju stada i lociranje životinja;
- ▶ pisače za računala;
- ▶ fotokopirni stroj;
- ▶ zemljovide u omjeru 1: 50.000 i 1: 10.000;
- ▶ baze podataka koje sadrže i druge informacije, uz one kojima se može pristupiti preko računalne mreže, a koje će biti korisne pri usmjeravanju mjera suzbijanja bolesti;
- ▶ popis nacionalnih i međunarodnih organizacija, odnosno onih koje bi bile pogođene pojavom bolesti, i druge organizacije kao što su klaonice, stočni sajmovi, udruženja uzgajivača, poljoprivredne udruge, centri za umjetno osjemenjivanje, a koje bi trebalo obavijestiti u slučaju potvrđene pojave ASK;

▶ redovito nadopunjen popis osoblja, onog u javnim službama i izvan njih, posebice, ovlaštenih veterinaru, koje se može pozvati u pomoć u slučaju pojave bolesti s pojedinostima o njihovoj izobrazbi i iskustvu u suzbijanju bolesti.

4.2.2. Oprema za LS

Oprema za LS mora uključivati sljedeće:

- ▶ komunikacijska sredstva uključujući telefone, statične i mobilne, fax;
- ▶ računala povezana s mrežom veterinarske službe, koja omogućuje komunikaciju elektroničkom poštom;
- ▶ kompjuterizirani sustav (ako je moguće, a ako ne papirnati), za identifikaciju stada i lociranje životinja, uključujući pojedinosti o gospodarstvima na kojima se nalazi veliki broj životinja ili koja se iz drugih razloga smatraju osobito rizičnima;
 - ▶ pisaae za računala;
 - ▶ fotokopirni stroj;
 - ▶ zemljovide omjera 1: 50.000 za ugrožena područja i 1: 10.000 za zaražena područja;
 - ▶ baze podataka s ostalim informacijama, uz one kojima se može pristupiti preko računalne mreže, a koje će biti korisne pri usmjeravanju mjera suzbijanja bolesti;
 - ▶ redovito nadopunjen popis organizacija i osoba na određenom području koje pokriva LS, a koje bi mogle biti ugrožene pojavom bolesti, te koje je potrebno obavijestiti u slučaju potvrđene pojave ASK.

Popis organizacija i osoba koje je potrebno kontaktirati uključuju sljedeće:

- ▶ tijela lokalne i područne uprave uključena u mjere suzbijanja bolesti životinja;
- ▶ policiju;
- ▶ carinsku službu;
- ▶ organizacije za umjetno osjemenjivanje;
- ▶ ostale službene organizacije koje bi mogle posjetiti farme;
- ▶ stočne sajmove, dogone, izložbe i procjenjivače stoke;
- ▶ centre za prikupljanje stoke;
- ▶ veterinare koji imaju privatnu praksu;
- ▶ lokalno veterinarsko udruženje;
- ▶ prijevoznike životinja i proizvoda životinjskog podrijetla;
- ▶ poljoprivredne kooperante;
- ▶ kafileriju;
- ▶ dobavljače stočne hrane;
- ▶ poduzeća koja se bave DDD;
- ▶ klaonice i objekte za preradu mesa;
- ▶ sindikate, te udruženja poljoprivrednika.

Zbog važnosti najstrožih mogućih biosigurnosnih mjera, LS mora imati tuševu i svlačionice za osoblje koje je boravilo u prostoru za koji se vjeruje da nije zaražen, odvojeno od istih takvih objekata za osoblje koje je boravilo u prostoru za koji se sumnja ili zna da je zaraženo. Oprema koja se koristi u „čistom“ dijelu prostorija, dekontaminirat će se u prostorijama odvojenim od onih koje se koriste za dekontaminaciju opreme iz prostora za koji se sumnja ili zna da je zaražen.

Takve će prostorije, ako je potrebno, biti na raspolaganju i u pokretnim sanitarnim jedinicama (koje posjeduju oružane snage RH) za osoblje sa zaraženih gospodarstava, kako bi se osiguralo da se provedba postupka dekontaminacije u vezi pakiranja i predaje dijagnostičkog materijala, klanja koje slijedi, post-mortem pregleda ili čišćenja i dezinfekcije zaraženih prostora obavlja uz minimalni rizik širenja virusa ASK.

Svakom LS mora biti osigurana oprema i potrošni materijal u svrhu suzbijanja i iskorjenjivanja bolesti, a to je:

- ▶ oprema za obuzdavanje svinja, kao što su omče za hvatanje, injekcije sa sredstvima za omamljivanje, šprice i igle;
- ▶ oprema za uzimanje dijagnostičkih uzoraka kao što je oprema za uzimanje post-mortem uzoraka koja sadrži noževe, skalpele, škare, hvataljke, vakuumske epruvete, kontejnere za dijagnostičke uzorke i materijal za pakiranje kako bi se omogućio siguran prijevoz uzoraka;
- ▶ oprema za usmrćivanje, kao što su pištolji, alati za ubijanje presijecanjem leđne moždine, prijenosne električne uređaje za usmrćivanje životinja, injekcije sa sredstvima za omamljivanje, šprice i igle;
- ▶ oprema za čišćenje i dezinfekciju, kao što su velike i male četke, lopate, strugala, vedra, kolica, raspršivači, tlačni uređaj za čišćenje i dezinfekcijska sredstva;
- ▶ odgovarajuće količine svih potrebnih službenih obrazaca i obavijesti za postavljanje na ulaz u gospodarstva, na ceste i sl. (obrasci i obavijesti nalaze se u Prilogu IV);
- ▶ zaštitna odjeća i obuća za terensko osoblje.

Svaki LS ima pristup potrebnoj opremi za krizne situacije koja je osigurana od strane Uprave odnosno Ministarstva poljoprivrede, te se po zahtjevu isporučuje u roku od 24 sata. Oprema se naručuje prema pisanoj proceduri . vidi priručnik, Poglavlje 11.

Svaki LS mora imati izrađene lokalne krizne planove u kojima su navedenu kontakti, adrese s kojima u skladu s prethodnim ugovorima ili sporazumima s tijelima lokalne i područne uprave imaju pristup i drugoj opremi te mehanizaciji, kao što su materijal za podizanje privremenih svinjaca, kamioni, strojevi za utovar i kopanje, cisterne za vodu, generatori, crpke i dodatni tlačni uređaji za čišćenje. Na raspolaganju će biti i sredstva za uništavanje otpadnog materijala spaljivanjem na udaljenim mjestima, što se također dogovara ugovorima s izvođačima.

Način i postupak angažiranja mehanizacije kao i imena i prezimena ljudi uključenih u suzbijanje i iskorjenjivanje bolesti moraju biti opisani u dijelovima Kriznog plana za Lokalne stožere.

4.2.3. Oprema Stručnog tijela

- 2 zaštitna kombinezona
- 1 zaštitni kombinezon za jednokratnu upotrebu
- 1 zaštitna nepropusna odjeća otporna na kemikalije
- maske za jednokratnu uporabu
- naočale
- čvrste rukavice
- četka za čišćenje
- PVC vrećice (50 l) za držanje odjeće i čizama
- sredstva za omamljivanje
- sredstva za eutanaziju

- 1 pištolj za omamljivanje
- 100 epruveta za krv
- 100 šprica i igala za uzimanje krvi svinja
- 3 rashladne torbe
- 2 baterije s ulošcima
- 2 omče za fiksaciju
- termometri
- blokovi i pisaljke i čvrsta podloga za pisanje
- dezinfekcijsko sredstvo koje je ispitano da djeluje protiv uzročnika ASK, i odobreno za upotrebu od Ministarstva poljoprivrede, za pripremu 100 l otopine
- papirnati ručnici
- mobilni telefoni

Napomena: Oprema za Stručno tijelo nalazi se u okviru opreme za krizno planiranje (Prilog VI/1, VI/2, VI/3).

5. Dijagnostički laboratorij

5.1. Nacionalni laboratorij

Nacionalni laboratorij za afričku svinjsku kugu je Laboratorij za dijagnostiku klasične svinjske kuge, molekularnu virologiju i genetiku Hrvatskog veterinarskog instituta (HVI), u Zagrebu. Lokacije i telefonski brojevi HVI i svih Veterinarskih zavoda navedeni su u Prilogu II/2.

Nacionalni laboratorij za afričku svinjsku kugu odgovoran je za laboratorijsko pretraživanje u svrhu otkrivanja virusa ASK i identifikacije genotipa virusa u skladu s dijagnostičkim priručnikom. U tu svrhu laboratorij može sklapati posebne sporazume s Referentnim laboratorijem Europske unije ili s drugim nacionalnim laboratorijima država članica Europske unije. Nacionalni laboratorij za afričku svinjsku kugu odgovoran je za koordiniranje standarda i dijagnostičkih metoda u drugim dijagnostičkim laboratorijima za afričku svinjsku kugu u državi. U tu svrhu:

Oni mogu opskrbljivati pojedine laboratorije dijagnostičkim reagensima;

Kontroliraju kvalitetu svih dijagnostičkih reagensa koji se nalaze u zemlji;

Povremeno organiziraju usporedne testove;

Čuvaju izolate virusa afričke svinjske kuge iz potvrđenih slučajeva i izbijanja bolesti na području države.

Referentni laboratorij Europske unije za afričku svinjsku kugu je:

Centro de Investigacion en Sanidad Animal,
28130 Valdeomos, Madrid, Spain.

Nacionalni laboratorij povezan je s EU referentnim laboratorijem.

5.2. Metode koje se koriste u dijagnostici ASK

Za dokaz protutijela:

- Imunoenzimni test
- Imuno-blotting

Za otkrivanje virusnog genoma:

- PCR

- QRT-PCR

5.3. Kapacitet laboratorija

Metode	Kapacitet (tjedni)	
	Optimalni	Maksimalni
Imunoenzimni test za dokazivanje protutijela za virus ASK	300-600	2000
Imuno-blotting	100-150	200
PCR	20-30	50
QRT-PCR	60-80	150

5.4. Osoblje laboratorija

U laboratoriju je zaposleno 5 osoba: 2 doktora znanosti
 1 inženjer molekularne biologije
 2 tehnička suradnika

6. Upotreba, proizvodnja i prodaja cjepiva za afričku svinjsku kugu

Pravilnik 112/07, članak 19.

Cjepivo protiv afričke svinjske kuge nije dostupno. Prema članku 19. Pravilnika 112/07 korištenje cjepiva za ASK je zabranjeno. Rukovanje, proizvodnja, skladištenje, opskrba, distribucija ili prodaja cjepiva afričke svinjske kuge na području države obavlja se pod službenim nadzorom.

7. Programi osposobljavanja i kontinuirana edukacija o ASK

U svrhu edukacije i informiranja veterinarara i posjednika svinja Uprava za veterinarstvo kontinuirano organizira tečajeve za veterinare kako bi što prije prepoznali i brzo reagirali u slučaju sumnje i pojave ASK. Uprava za veterinarstvo izrađuje informativne letke za posjednike svinja te brošure za veterinare.

U skladu s člankom 129. stavak 1. točka 8. Zakona o veterinarstvu Hrvatska veterinarska komora skrbi o stručnom osposobljavanju i usavršavanju veterinarskih djelatnika, te ima izrađen Program stručnog usavršavanja doktora veterinarske medicine, čime se omogućuje njihovo bodovanje u cilju održavanja Licence za rad veterinarara.

8. Informiranje i komunikacija s javnosti

U javnost se podaci šalju u skladu s Zakonom o pravu na pristup informacijama (Narodne novine br. 172/03). Obavješćivanje putem sredstava javnog informiranja (TV, radio-valovi i tisak) je vrlo važno i treba ih koristiti uvijek kada za to postoji mogućnost. Za davanje izjave za javnost ovlašten je čelnik Uprave za veterinarstvo. U slučaju potrebe davanja izjave za javnost na lokalnoj razini, čelnik Uprave može ovlastiti i druge osobe.

PRILOG I

NACIONALNI STOŽER ZA SUZBIJANJE BOLESTI (NS) – adresa i kontakt

Ime: MP; UPRAVA ZA VETERINARSTVO I SIGURNOST HRANE

Adresa: Planinska 2a, 10 000 Zagreb

Telefon: 01/ 6443 - 540

Telefaks: 01/ 6443 - 899

Elektronska pošta: ivana.raptavi@mps.hr

Predsjednik stožera je pomoćnik ministra u Upravi za veterinarstvo i sigurnost hrane.

PRILOG II/1

LOKALNI STOŽERI – adrese i kontakti

BJELOVARSKO - BILOGORSKA ŽUPANIJA

1. Ispostava Bjelovar

Petra Zrinskog 13/I, 43000 Bjelovar

Predsjednik stožera: Nada Peić

e-mail: nada.peic@mps.hr

tel: 043 221978

mob: 099/8156-398

Zamjenik predsjednika: Zvonko Horak – Ispostava Grubišno Polje

Trg Bana Jelačića 1, 43290 Grubišno Polje

e-mail: zvonko.horak@mps.hr

tel: 043 485841

mob: 099/8156-406

KOPRIVNIČKO - KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA

2. Ispostava Križevci

Stjepana Radića 1, 48 350 Đurđevac

Predsjednik stožera: Katica Golubić

e-mail: katica.golubic@mps.hr

tel: 048 811 116

mob: 099/815 6489

Zamjenik predsjednice: mr. sc. Josip Bunta

Matije Gupca 2, 48 000 Koprivnica

e-mail: josip.bunta@mps.hr

tel: 048 222 825

mob:099/8156-412

VIROVITIČKO – PODRAVSKA ŽUPANIJA

3. Ispostava Slatina

Trg Sv. Josipa 10, 33520 Slatina

Predsjednik stožera: Tomislav Perić

e-mail: tomislav.peric@mps.hr

tel: 033 552 270

mob: 0998156419

Zamjenik predsjednika: Silvija Šimek-Orlić

e-mail: silvija.simek-orlic@mps.hr

tel: 033 552 270

mob: 099 8156 420

OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA

4. Ispostava Osijek

Trg Lava Mirskog 3, 31000 Osijek

Predsjednik stožera: Valerija Pašalić

e-mail: valerija.pasalic@mps.hr

tel: 031 215-091

mob: 099/8156-341

Zamjenik predsjednice: Maja Blažević

e-mail: maja.blazevic@mps.hr

tel: 031 811 343

mob: 099/8156-350

BRODSKO – POSAVSKA ŽUPANIJA

5. Ispostava Slavonski Brod

Naselje Slavonija 1/11, 35000 Slavonski Brod

Predsjednik stožera: Damir Agičić

e-mail: damir.agicic@mps.hr

tel: 035 409 878, 409-685

mob: 099 815 63 57

Zamjenik predsjednika: Snježana Marušić

Trg K. Tomislava 1, 35400 Nova Gradiška

e-mail: snjezana.marusic@mps.hr

tel: 035 361 832

mob: 099 8156 359

POŽEŠKO – SLAVONSKA ŽUPANIJA

6. Ispostava Požega

Industrijska 21, 34000 Požega

Predsjednik stožera: Slavica Sućevac

e-mail: slavica.sucevac@mps.hr

tel: 034 272 265

mob: 099 815 63 64

Zamjenik predsjednika: Mario Šegota

Trg bana Jelačića 18, 34 550 Pakrac

e-mail: mario.segota@mps.hr

tel: 034 412 350

mob: 099 8156 367

VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA

7. Ispostava Županja

J.J.Strossmayera 18, 32270 Županja

Predsjednik stožera: Nada Čaleta

e-mail: nada.caleta@mps.hr

tel: 032 826 357

mob: 099/8156-373

Zamjenik predsjednice: Željka Bosnić

e-mail: zeljka.bosnic@mps.hr

tel: 032 835 924

mob: 099/8156-368

PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA

8. Ispostava Rijeka

Zagrebačka 19, 51000 Rijeka

Predsjednik stožera: Melanija Kramarić

e-mail: melanija.kramaric@gmail.com

tel: 051/354-299

fax: 051 320 139

mob: 099/8156-379

Zamjenik predsjednice: Renato Vičević

e-mail: renato.vicevic@mps.hr

tel: 051 312 311

mob: 099/8156 381

ISTARSKA ŽUPANIJA

9. Veterinarski ured Rijeka, Ispostava Pula

Sv. Teodora 2, 52100 Pula

Predsjednik stožera: Lovorka Tomičić

e-mail: lovorka.tomicic@mps.hr

tel: 052 218 309

mob: 099/8156-386

Zamjenik predsjednice: Aneta Verzon

e-mail: aneta.verzon@mps.hr

tel: 052 218 309

mob: 099/8156 388

LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA

10. Ispostava Gospić

Trg Stjepana Radića 1-3, 53000 Gospić

Predsjednik stožera: Ljiljana Šarić

e-mail: ljiljana.saric@mps.hr

tel: 053 560-739

mob: 099/8156-397

Zamjenik predsjednika: Srđan Barbarić

e-mail: srdjan.barbaric@mps.hr

tel: 053 560-739

mob: 099/8156-396

SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA

11. Ispostava Split

Solinska 84, 21000 Split

Predsjednik stožera: Svjetlana Milin Radić

e-mail: svjetlana.milin@mps.hr

tel: 021 444 064, fax 021/ 488 825

mob: 099/8156-339

Zamjenik predsjednice: Marijo Vučković

tel: 021 822 563

mob: 099/8156 338

e-mail: marijo.vuckovic@mps.hr

tel: 021/822 563

mob: 099/8156 338

DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

12. Ispostava Metković

Stjepana Radića 3, 20350 Metković

Predsjednik stožera: Milivoj Dominiković

e-mail: milivoj.dominikovic@mps.hr

tel: 020 681 977

mob: 099/8156-482

Zamjenik predsjednika: Maruška Dobud

e-mail: maruska.dobud@mps.hr

tel: 020 416 191

mob: 099 8156 480

ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA

13. Ispostava Šibenik

Vladimira Nazora 53, 22000 Šibenik

Predsjednik stožera: Boško Filipović Grčić

e-mail: bosko.grcic@mps.hr

tel: 022 213 519

mob: 099/3647 463

Zamjenik predsjednika: Franka Petković

e-mail: franka.petkovic@mps.hr

tel: 022 213 519

mob: 099/8156 252

ZADARSKA ŽUPANIJA

14. Ispostava Zadar

Put Pudarice 11G, 23000 Zadar

Predsjednik stožera: Alemka Šimičević-

e-mail: alemka.simicevic@mps.hr

tel: 023/327-810

mob: 099/8156-488

Zamjenik predsjednika: Sandra Štajdohar

e-mail: sandra.stadohar@mps.hr

tel: 023/327 543

mob: 099/2270 958

VARAŽDINSKA ŽUPANIJA

15. Ispostava Varaždin

Kratka 1, 42000 Varaždin

Predsjednik stožera: Damir Ramušćak

e-mail: damir.ramuscak@mps.hr

tel: 042 201 125

mob: 099/815 6442 (818)

Zamjenik predsjednika: Zorana Sedlanić-Cecelja

e-mail: zorana.cecelja@mps.hr

mob: 099/815 6493 (869)

KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA

16. Ispostava Zlatar

Park hrvatske mladeži 2, 49250 Zlatar

Predsjednik stožera: Laura Mateša Platužić

e-mail: laura.matesa@mps.hr

tel i fax: 049/467-784

mob: 099/815 6500 (876)

Zamjenik predsjednika: Mirjana Krušelj

e-mail: mirjana.kruselj@mps.hr
tel i fax: 049/286 909
mob: 099/815 6499 (875)

MEĐIMUSKA ŽUPANIJA

17. Ispostava Čakovec

Ruđera Boškovića 2, 40000 Čakovec
Predsjednik stožera: Marijan Glavina
e-mail: marijan.glavina@mps.hr
tel: 040 370 801
mob: 099/815 6502 (878)
Zamjenik predsjednika: Vladimir Rapačić
e-mail: vladimir.rapaic@mps.hr
mob: 099/815 6503 (879)

GRAD ZAGREB

18. Ispostava Zagreb

Ul. fra Andrije Kačića Miošića 9, 10000 Zagreb
Predsjednik stožera: Zvonimir Bogdanić
e-mail: zvonimir.bogdanic@mps.hr
tel: 01/6447-187
mob: 099/815-6455
fax: 01 6447 19
Zamjenik predsjednika: Danijela Babić
e-mail: danijela.babic@mps.hr
tel: 01/6447-180
mob: 099/815-6461

ZAGREBAČKA ŽUPANIJA

19. Odjel – veterinarski ured Zagreb-Istok, Ispostava Ivanić-Grad

Trg Vladimira Nazora 1, Ivanić - Grad 10310
Predsjednica stožera: Elvira Suša, dr. med. vet.
e-mail: elvira.susa@mps.hr
tel: 01 2831 142
mob: 099/8156-512, kratki 889
fax: 01 2831 160, 01 2831 162
Zamjenik predsjednice: Damir Ikić, dr. med. vet.
e-mail: damir.ikic@mps.hr
mob: 099 8156 454, kratki 830
tel: 01 6281 546

SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA

20. Ispostava Glina

Zgrada poglavarstva Grada Gline_(soba broj 6, prizemlje)
Trg bana Josipa Jelačića 2, 44400 Glina
Predsjednik stožera: Vesna Rukavina
e-mail: vesna.rukavina@mps.hr
tel: 044 882 022
fax iz usluge : 044/551-639
mob: 099/8156-530

Zamjenik predsjednice: Luka Grbeša

e-mail: luka.grbesa@mps.hr

tel: 044/521 220

mob: 099/8156 528

KARLOVAČKA ŽUPANIJA

21. ISPOSTAVA OGULIN

B. Frankopana 11, 47300 Ogulin

Predsjednik stožera: Željko Matijašić

e-mail: zeljko.matijasic@mps.hr

tel: 047/531-499

fax: 047/531-499

mob: 099/8156-526

Zamjenik predsjednika: Branka Horvatić

e-mail: branka.horvatic@mps.hr

tel: 047/638 815

mob: 099/8156 525

PRILOG II/2

Hrvatski veterinarski institut – kontakti

HRVATSKI VETERINARSKI INSTITUT

Savska cesta 143, 10 000 Zagreb

Telefon: 01/612 36 66

Telefax: 01/619 08 41

VETERINARSKI ZAVOD RIJEKA

Podmurvice 29, 31 000 Rijeka

Telefon: 051/67 22 23

Telefax: 051/67 26 27

VETERINARSKI ZAVOD SPLIT

Poljička cesta 33, 21 000 Split

Telefon: 021/37 07 52

Telefax: 021/37 07 55

VETERINARSKI ZAVOD KRIŽEVCI

Zakmardijeva 10, 48 260 Križevci

Telefon: 048/68 14 16

Telefax: 048/68 19 44

VETERINARSKI ZAVOD VINKOVCI

J. Kozarca 24, 32 100 Vinkovci

Telefon: 032/33 12 88

Telefax: 032/33 26 15

PRILOG II/3

Objekt za preradu nusproizvoda kategorije 1 – adresa i kontakt

AGROPROTEINKA d.d
10 361 Sesevski Kraljevac
Industrijska cesta bb
Telefon: 01/20 46 776
Telefaks: 01/20 46 774

PRILOG II/4

REFERENTNI LABORATORIJ EU ZA ASK

Centro de Investigacion en Sanidad Animal
28130 Valdeolmos
Madrid
SPAIN

DODATAK 1

SADRŽAJ PRIRUČNIKA ZA ASK

POGLAVLJE 1

I. PRIRODA BOLESTI

1. ETIOLOGIJA
2. OTPORNOST VIRUSA
3. PRIJEMLJIVE VRSTE
4. EPIZOOTIOLOGIJA
5. PATOGENEZA
6. KLINIČKA SLIKA
7. PATOANATOMSKI NALAZ
8. DIFERENCIJALNA DIJAGNOZA

POGLAVLJE 2

II. DIJAGNOSTIKA

1. OPĆI POSTUPCI I KRITERIJI ZA PRIKUPLJANJE I PRIJEVOZ UZORAKA
 - 1.1. OPĆI POSTUPCI I KRITERIJI
 - 1.2. PRIKUPLJANJE UZORAKA ZA VIROLOŠKE TESTOVE
 - 1.3. PRIJEVOZ UZORAKA
2. NAČELA I UPOTREBA VIROLOŠKIH TESTOVA I PROCJENA NJIHOVIH REZULTATA
 - 2.1. OTKRIVANJE VIRUSNOG ANTIGENA
 - 2.2. IZOLACIJA VIRUSA I IDENTIFIKACIJA HEMADSORPCIJSKIM TESTOM
 - 2.3. OTKRIVANJE VIRUSNOG GENOMA
 - 2.5. GENSKA TIPIZACIJA IZOLATA VIRUSA ASK
3. NAČELA I UPOTREBA SEROLOŠKIH TESTOVA I PROCJENA NJIHOVIH REZULTATA
 - 3.1. OSNOVNA NAČELA I DIJAGNOSTIČKA VRIJEDNOST
 - 3.2. PREPORUČENI SEROLOŠKI TESTOVI
4. MINIMALNI SIGURNOSNI UVJETI ZA LABORATORIJE ZA ASK

Dodatak 1. PREPORUČENI VIROLOŠKI TESTOVI I PROCJENA REZULTATA

Dodatak 2 ODREĐIVANJE BROJA UZORAKA

POGLAVLJE 3

III. SUMNJA NA POJAVU ASK NA GOSPODARSTVU

1. SISTEM OBAVIJEŠĆIVANJA I PRIJAVE SUMNJE NA ASK
2. SMJERNICE ZA GLAVNE KRITERIJE PREMA KOJIMA SE NEKO GOSPODARSTVO MOŽE SMATRATI SUMNJIVIM NA ZARAŽENJE ASK
3. EPIDEMIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE
4. MJERE KOJE SE PROVODE U SLUČAJU SUMNJE NA POJAVU ASK NA GOSPODARSTVU
5. SMJERNICE I POSTUPCI ZA KLINIČKI PREGLED I UZIMANJE UZORAKA SVINJA SA SUMNJIVUH GOSPODARSTVA

6. POSTUPCI UZORKOVANJA PRI USMRĆIVANJU SVINJA U OKVIRU PREVENTIVNIH MJERA NA SUMNJIVOM GOSPODARSTVU

Dodatak 1 Higijenski postupak za osoblje koje dolazi na gospodarstvo sumnjivo na ASK

POGLAVLJE 4

IV. POTVRĐENA POJAVA ASK

1. SISTEM OBAVJEŠĆIVANJA I PRIJAVLJIVANJA U SLUČAJU POTVRĐENE POJAVE ASK
2. PRIJAVA BOLESTI I DRUGE EPIDEMIOLOŠKE INFORMACIJE KOJE SE DOSTAVLJAJU EUROPSKOJ KOMISIJI U SLUČAJU KADA JE POTVRĐENA ASK
3. MJERE KOJE SE PROVODE U SLUČAJU POTVRĐENE POJAVE ASK NA GOSPODARSTVU
4. MJERE KOJE SE PROVODE U SLUČAJEVIMA KADA JE POTVRĐENO IZBIJANJE ASK NA GOSPODARSTVU KOJE SE SASTOJI OD RAZLIČITIH PROIZVODNIH JEDINICA
5. POSTUPCI UZIMANJA UZORAKA NA GOSPODARSTVU PRILIKOM USMRĆIVANJA SVINJA NAKON ŠTO JE BOLEST POTVRĐENA
6. MJERE U SLUČAJEVIMA KADA JE POTVRĐENO IZBIJANJE ASK NA GOSPODARSTVU KOJE SE SASTOJI OD RAZLIČITIH PROIZVODNIH JEDINICA
7. MJERE KOJE SE PROVODE NA KONTAKTNIM GOSPODARSTVIMA
8. MJERE KOJE SE PROVODE U SLUČAJEVIMA SUMNJE ILI POTVRDE ASK U KLAONICI ILI U PRIJEVOZnom SREDSTVU

POGLAVLJE 5

V. ZARAŽENO I UGROŽENO PODRUČJE

1. MJERE U ZARAŽENOM PODRUČJU
2. POSTUPCI UZORKOVANJA NA ZARAŽENOM PODRUČJU PRIJE UKIDANJA MJERA
3. MJERE U UGROŽENOM PORUČJU
4. POSTUPCI UZORKOVANJA NA GOSPODARSTVIMA U UGROŽENOM PODRUČJU PRIJE UKIDANJA MJERA
5. POSTUPCI PROVJERE I UZORKOVANJA PRIJE DAVANJA ODOBRENJA ZA PREMJEŠTANJE SVINJA IZ GOSPODARSTAVA SMJEŠTENIH U ZARAŽENOM I UGROŽENOM PODRUČJU I U SLUČAJU KLANJA ILI USMRĆIVANJA NAVEDENIH SVINJA
6. POSTUPCI KONTROLE I UZORKOVANJA NA GOSPODARSTVU PRI OBNOVI POPULACIJE

POGLAVLJE 6

VI. PONOVRNO UVOĐENJE SVINJA NA GOSPODARSTVA NAKON IZBIJANJA BOLESTI

POGLAVLJE 7

VII. SUMNJA ILI POTVRDA ASK U DIVLJIH ILI POLUDIVLJIH SVINJA

1. MJERE KOJE SE PROVODE U SLUČAJEVIMA SUMNJE ILI POTVRĐENE ASK

2. POSTUPCI SEROLOŠKOG PRAĆENJA I UZORKOVANJA U PODRUČJIMANA KOJIMA SE SUMNJA NA POJAVU ASK ILI JE ASK POTVRĐENA U DIVLJIH SVINJA
3. PLANOVI ZA ISKORJENJIVANJE ASK IZ POPULACIJE DIVLJIH SVINJA
4. MJERE ZA SPRJEČAVANJE ŠIRENJA ASK PUTEM VEKTORA
5. UPUTE ZA PRONALAŽENJE VEKTORA

POGLAVLJE 8

VIII. ČIŠĆENJE, DEZINFEKCIJA, DEZINSEKCIJA

POGLAVLJE 9

IX. UPOTREBA, PROIZVODNJA I PRODAJA CJEPIVA ZA ASK

POGLAVLJE 10

X. NAPUTAK O NAČINU USMRĆIVANJA SVINJA PRI PROVOĐENJU MJERE ZA SUZBIJANJE I ISKORJENJIVANJE ASK

Poglavlje 11

XI OBRASCI I IZVJEŠĆA

DOMAĆE SVINJE

1. ASK-obavijest za javnost
2. Obavijest o osnivanju lokalnog kriznog stožera
3. ASK- Zaraženo gospodarstvo
4. ASK- Zabranjeno kretanje životinja
5. Epidemiološko istraživanje- potvrđena ASK
6. Epidemiološko istraživanje- sumnja na ASK
7. Komercijalni dokument za prijevoz NŽP
8. Kontrolna lista- priprema provedbe usmrćivanja
9. Rješenje o usmrćivanju i neškodljivom uklanjanju životinja
10. Rješenje o osnivanju stručnog povjerenstva za naknadu štete
11. Rješenje- potvrđena ASK
12. Rješenje- sumnje na ASK
13. ASK- obrazac za uzorkovanje
14. Klinički pregled svinja prije premještanje ili neodgodivog klanja- Službeni izvještaj
15. Zapisnik- usmrćivanje
16. Zapisnik- popis
17. Zasjedanje lokalnog kriznog stožera

DIVLJE SVINJE

1. Epidemiološki upitnik- potvrđena ASK u DS
2. Epidemiološki upitnik
3. Evidencija o odstrjeljenim svinjama
4. Evidencija o uginulim divljim svinjama u lovištu
5. ASK u divljih svinja – obavijest za javnost

POGLAVLJE 12

XII ODREĐIVANJE BROJA UZORAKA

POGLAVLJE 13

Kontakti

POGLAVLJE 14

Narudžbenica opreme u kriznim situacijama